

26.22x25.08	1/7	1	עמוד 1	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160518-6
קינמון הוצאה לאו - 36401						

**בזמן שהנשים החרדיות הולכות ומשתלבות בשוק התעסוקה,
האברכים מגלים מה הן עשו עד היום בבית**

26.65x33.35	2/7	עמוד 10	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160514-2
קינמון הוצאה לאו - 36401					

26.43x33.01	3/7	עמוד 11	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160513-1
קינמון הוצאה לאו - 36401					

אבות מלאכה

לאסוף את הילדים מהצהרון במקום להתחיל "סדר צהריים", לשבת איתם על דף צביעה במקום להתעמק בדף מקורות, להתנדנד בגינה במקום על הסטנדר. בזמן שהנשים החרדיות עושות חיל בעולם ההייטק, בעליהן האברכים מגלים – לפעמים בהנאה, לפעמים על כורחם – את האבהות ואת המטלות הביתיות. במגזר החרדי יש מי שמביטים בעין שלילית על התופעה, אבל מבינים שאת המהפכה הזו אי אפשר לעצור

← ריקי רט

הקיץ של אביהם

הנשים מתקדמות בשוק העבודה, הגברים מקבלים את תפקיד הטיפול בבית, והחברה החרדית משתנה באופן דרמטי. מחקר

← ריקי רט

26.99x29.49	4/7	12 עמוד	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160515-3
קינמון הוצאה לאו - 36401					

עוברת בחברת הייטק ומטפסת שם בסולם ההצלחה, בעוד חייו נעים על הציר שבין הבית לשיבה. עד שבצהרי יום, בדיוק כשהוא יוצא לאסוף את הילדים מהגן, מתקשר אליו לפתע אחיו ארי, שעשור קודם לכן יצא בשאלה ונודה מבית ההורים. חידוש הקשר בין האחים מציף סוגיות של שייכות וזרות, קנאה ותחרות, יחסי זוגיות, הורות וקשרי משפחה.

ווגנר, 54, למדה פסיכולוגיה לתואר ראשון, ובהמשך עשתה תואר שני במגדר. המפגש המחודש שלה עם האקדמיה הגיע לקראת גיל 40, כשהיא כבר אם לשמונה. כשהיפשה נושא לעבודת הדוקטור שלה, הציעה לה המנחה ד"ר רונית עירשי לכתוב על אבות חרדים. "היא אמרה לי: כולם כותבים על אימהות, ואף אחד לא מתייחס לאבות. אמרתי לעצמי – חצי מהמשפחה שלי הם אברכים, יהיה לי קל לראיין אותם. אז זהו שלא".

בשלב הבא היא ניסתה לגייס מראיינים דרך בעלה מתי, שלמד בישיבת מיר במשך כמה שנים. לשם כך ציידה אותו במודעה הפונה לאברכים שנשתייהם עוברות במסדה מלאה מחוץ לבית. מתי ביקש מחבר לתלות את המודעה, אלא שגם כאן הדברים לא זרמו על מי מנוחות: משגיה שראה את המילים "מחקר" ו"אקדמיה", תלש את הדף ואסר על האברכים להתראיין. למרבה המזל, כתובת המייל של ווגנר נשארה על לוח המודעות, וזוגות רבים פנו אליה והביעו רצון להשתתף.

המחקר יצא לדרך. לרוב ראינה ווגנר את שני בני הזוג יחד, אבל פה ושם קרה שהאם העוברת לא מצאה זמן לשיחת עומק, והותירה את המשימה לבעלה האברך. "חלק מהם דיברו איתי כשפניהם אל הקיר, כדי לא ליצור קשר עין", מספרת ווגנר. "אברך אחד, שאשתו שהתה בחו"ל, השאיר את דלת הבית פתוחה בזמן השיחה כדי לא לעבור על איסור ייחוד. בכל רגע משהו עצר בחדר המדרגות ושאל אם הכול בסדר".

36 זוגות התראיינו לעבודת המחקר שלה, שקיבלה את הכותרת "אבי מורי, בעל הבית – אבהות חרדית בישראל, פרקטיקה, שינויים,

מתערערות. הבעלים מבינים שאם הם רוצים שנשותיהם ימשיכו לספק פרנסה ברווח, עליהם למלא תפקיד פעיל הרבה יותר בגידול הילדים, על חשבון שעות הכולל.

"יש שם אלמנט של בושה. לא נעים להם שהשכנים יראו אותם עושים ספונג'ה או רצים אחרי הילדים בגינה", אומרת ד"ר דבורה ווגנר, מוסמכת ביעוץ והנחיית הורים שחקרה את האבהות החדשה המתפתחת במגזר החרדי. "כן רואים הרבה גברים חרדים אוספים את הילדים ממסגרות החינוך ונמצאים איתם במהלך היום. זו סצנה שלמה. הרבה פעמים נדמה שהם שקועים בלימוד ומנותקים ממה שקורה סביבם: את יכולה לראות בקופת חולים ילד משתולל ומשתגע, ואבא יושב עם הספר.

"בבית לעומת זאת הם נוהגים בצורה שונה. הפסיכולוג ישי שליף, שמלווה משפחות חרדיות, סיפר לי שהוא ממש מלמד אבות לשבת על הרצפה עם הילדים כדי לשחק איתם, לעשות יחד זמן רצפה. הגברים אפילו אוהבים את זה, הם נהנים כל עוד זה במרחב הפרטי ולא יוצא החוצה".

המודעה נתלשה מהלוח

האבהות של האברכים החרדים עומדת גם במרכז ספר הפרוזה "האברך יענקי וייסברג" (הוצאת קינמון) שכתבה ד"ר ווגנר. סיפור הרקע של יענקי דומה מאוד לזה של יוסי, שרואיין לעיל: אשתו חיילה

אלינו רק לחופשה בציימרים עם המשפחה המורחבת. "אני אוהב את הילדים, אני אוהב להיות איתם, אבל לפעמים אני חושב שהייתי רוצה להתחלק יותר עם אשתי בגידולם. היא משתדלת מאוד, יוצאת פעמיים בשבוע מוקדם כדי לאסוף אותם, אבל תמיד קיימת ההנחה ש'חיסור' שלי ככולל יתקבל בהבנה רבה יותר מאשר היעדרות שלה מהעבודה. למזלי התפקיד שלה לא כרוך בנסיעות לחו"ל. זה קו אדום שגילי הציבה, ועד היום רק פעם אחת היא הייתה בחו"ל, ואני הפסדתי כמה סרטי ערב. אשתו של אחד החברים שלי נוסעת לפחות ארבעה חמש פעמים בשנה, וזה דורש ממנו להיעדר הרבה מהכולל".

מדי פעם הוא סופג מהחברה שסביבו עקיצות והערות על כך שהוא "האמא בבית", אבל המשפחה המורחבת בהחלט מסייעת ותומכת. "אמא שלי עדיין חושבת שזו הייתה בחירה נכונה. רק לפעמים נפלטת לה איזו הערה לא במקום, בסגנון 'חבל שגילי לא נמצאת יותר בבית'", הוא מחייך.

יוסי וגילי מייצגים תופעה שהולכת ומתרחבת, ואולי אף מבשרת שינוי סדרי עולם במגזר החרדי. נתוני הלמ"ס שפורסמו לפני ימים אחדים מראים גידול ניכר בשיעור התעסוקה של גברים חרדים – 56 אחוזים כיום, לעומת 48 אחוז בשנת 2014 – אך גם בבתיהם של אברכים שאינם יוצאים לשוק העבודה, ומסתפקים בתלוש המשכורת של האישה, מתחללת מהפכה. במשך עשורים עסקו הנשים החרדיות בעיקר במקצועות ההוראה, שמניבים הכנסה נמוכה ומאפשרים להגיע הביתה בדיוק כשהילדים חוזרים. בינתיים המגזר הלך וגדל, על כל משרת הוראה היו עשר קופצות, מה שהוביל לפתיחת מסלולי הכשרה למקצועות אחרים. תחילה היו אלה תחומים כמו ראיית חשבון, אחר כך הנדסאות מחשבים, ועם הזמן נפתחו השערים ללימודי משפטים, הנדסת תוכנה, קלינאות תקשורת, מקצועות פראדפואיים ועוד. המטרה הראשונית הייתה ברורה – הנשים יפרנסו בכבוד בתים של תורה, והגברים יוכלו לשבת וללמוד ככולל בלי טרדות מיותרות. אבל את הדלת שנפתחה, כבר אי אפשר היה לסגור:

הנשים מצאו עצמן בעולם חדש שבו הן מרוויחות הרבה יותר מכפי שחלמו, פוגשות יותר את החברה הישראלית הכללית, וגם נדרשות לתת יותר מעצמן למען מקום העבודה. בד בבד צפו דילמות מורכבות של הסתפקות בפרנסה מול בניית קריירה, שמירת גבולות ההלכה, וגם ההסתגלות לשינויים במבנה המשפחתי המסורתי. אם בעבר היה מקובל שהאם היא דמות ההורה הדומיננטית, ואבא-אברך הוא לכל היותר ממלא מקום שקופץ הביתה מהכולל בזמן הפסקת הצהריים, כיום הנחות היסוד הללו

הדיאיון עם יוסי (שם בדוי) מתקיים בשעה לא שגרתית. כדי שנוכל לדבר ללא הפרעה, הוא מבקש שאתקשר ברבע לשבע בבוקר. ב"בין הזמנים", הוא מסביר, זה הזמן הפנוי היחיד שיש לו. כי אחר כך שלושת הילדים יקומו, והיום יתחיל באמת, או בעצם יסתיים. על שיחה פנים אל פנים אין מה לדבר בימים כאלו.

הוא בן 29, אברך ככולל. מתשעה באב ועד ראש חודש אלול, כאשר לא מתקיימים לימודים ככולל וגם לא בחיידרים ובתלמודי התורה, הוא מתפעל כמעט לבד את החופש של הילדים. הוא זה שדואג שיאכלו כמו שצריך, מפריד בין הניצים, עושה יחד איתם עבודות יצירה, רוכש איתם ציוד לשנת הלימודים הבאה ומטייל איתם. היום למשל ייסעו לספארי. ואם תשאלו אותם איפה אמא, התשובה הקבועה תהיה "אמא בעבודה".

כשהתחתן עם גילי, לפני שבע שנים, הוא ידע שזכה בשידוך הטוב ביותר. היא הייתה המסמר של הסמינה, בחורה בעלת מידות טובות, ממשפחה מצוינת שגם העניקה לזוג הצעיר נדוניה יפה. ולא פחות חשוב: גילי הייתה בוגרת לימודי הנדסאות תוכנה, ובהמשך שדרגה את השכלתה לתואר ראשון במדעי המחשב. לאמו של יוסי, כמי שאמונה על השידוכים שלו, היה חשוב שהכלה העתידית תהיה בעלת מקצוע ששכרו בצידו. "אמא שלי ידעה שאני חולם לשבת וללמוד, והיא אמרה שיהיה לי קשה להישאר אברך לאורך שנים אם אשתי תעבוד בהוראה, כמו חלק גדול מהבחורות שהציעו לי. לכן היא ניתבה אותי להיפגש דווקא עם בנות כמו גילי". את הקריירה שלה התחילה גילי בחברת הייטק שמעסיקה נשים חרדיות בלבד, ומעניקה שירותי תוכנה לחברות אחרות. בהמשך עברה לעבוד אצל אחת מאותן לקוחות – חברת הייטק גדולה ומבוססת. מאז היא מתקדמת שם מתפקיד לתפקיד ועושה חיל. "אפשר לטעון שאני נשארתי מאחור. שנינו לא מסתכלים על זה בצורה הזו, אבל לא פשוט לנהל ככה זוגיות ומשפחה", אומר יוסי בכנות מכמירת לב. "מצד שני, במבחן התוצאה אנחנו חיים ברווחה כלכלית, וברור שזה הודות לגילי. מ'המשכורת' שלי לא היינו יכולים לפרנס משפחה בנחת.

"אני רואה ככולל אברכים שרצים בין 'מכירות' – מכירה מחולת של נעליים למעוטי יכולת, מכירה של ירקות במחירים נמוכים וכן הלאה. אנחנו לא שם. ככולל יש עוד כמה אברכים כמוני, ובהפסקות אנחנו מתייעצים בינינו היכן להשקיע את החיסכון מהמשכורת של האישה. אבל יש לזה מחיר – הילדים רואים בעיקר אותי. הקיץ למשל אני נמצא איתם לאורך חלק גדול מ'בין הזמנים', וגילי מצטרפת

"שרה לא עושה מזה קריירה, היא יודעת שכל גרוש שהיא מרוויחה הולך ללימוד, הולך להחזקה של בית של תורה. אני כאן מגבה אותה לגמרי. אין סיבה שהיא תחזור כל יום הביתה בשעות שאני ממילא מגיע"

(מאיר, 33, אב לחמישה)

26.78x31.02	5/7	13	עמוד	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160516-4
קינמון הוצאה לאו - 36401						

"לפעמים מסתלבטים עליי קצת - 'מה, אתה האישה בבית', אבל הכול בהומור. אני חושב שבסך הכול אנחנו חיים טוב. כל עוד התורה היא מעל לכול, כל עוד אני לא מחפף בלימוד, מה זה משנה בעצם מי עשה ספונג'ה או הכניס מכונת כביסה?"

(ישראל, 32, אב לחמישה)

צילום: חיים גולדברג - מלאש 90

ביניהם קשר טוב מלכתחילה, עם כבוד הדדי והבנה, המצב החדש העצים את זה. לא נתקלתי בווגות שזה גרם להם לכאסה, לפחות לא בפניי."

הרוכלות ניצחו את הרבנים

נושא שעלה שוב ושוב בשיחותיה של ווגנר עם האברכים היה היחס השלילי כלפיהם מצד החברה הכללית. "אחד מהם אפילו בכה תוך כדי ריאיון. הוא אמר שרואים אותם כפרזיטים שלא שווים כלום. בעיני החברה, הגבריות שלהם פגומה. לפי התיאוריה שפרסם האנתרופולוג דייוויד גילמור בשנות התשעים, יש שלושה פרמטרים שמרכיבים גבריות: אבהות, הגנה ופרנסה. האברכים עונים למעשה רק על פרמטר אחד - אבהות. בחברה החרדית, הגבריות מובנית מפרמטר נוסף, לימוד התורה. מיהו גבר? מי שלומד תורה מבוקר עד ערב, ובלילה גם, אבל עכשיו, כשהנשים של האברכים האלה עובדות בחוץ במשך שעות רבות, הם צריכים להתפשר גם על לימוד התורה. עבורם זה שבר."

"מה שמקל עליהם זו הידיעה שהשעות האלה עם הילדים הן בעצם 'חינוך'. הרחבת המושג 'מצוות חינוך', וכן פרשנויות למהות התפקיד ההורי, מאפשרות להם לעשות את המעבר מסדר יום של לימוד תורה מלא לסדר יום שיש בו לימוד תורה לצד אבהות פעילה. החשש מפני עריקת דור העתיד למגורים אחרים, נותן הכשר מסוים לפעילות המוגברת בזירה הביתית, גם על חשבון סדרי לימוד. צריך להבין ששפת ההלכה היא שפה של חובות, לא של זכויות. אין 'מגיע לי', אלא 'מה אני צריך לעשות'. האברכים שראיינתי התייחסו בשאלה 'מה אני עושה? אני לא ממלא את החובות שלי כאברך', ולכן כשדיברתי איתם על כך שחינוך ילדים הוא גם מצווה שחלה עליהם, הם לקחו את זה בשתי ידיים. שיח החובה השתלב להם בצורה נפלאה."

מה לגבי הבאת עזרה חיצונית לבית, כפי שמקובל בחברה הכללית?

"בסוף ספר הפרווה שכתבתי, כשאומרים לי ענקי 'אז תביא מטפלת', הוא עונה: 'התפקיד שלי הוא לחנך'. המשמעות היא שלייד יש צרכים, הוא במרכז. הוא לא חבילה שמעבירים מבייביסיטר למטפלת ולסכתא. הווגות שראיינתי מבינים שילדים צריכים הורה, ואם אמא לא בבית, אבא ימלא את התפקיד הזה."

בעולם הכללי מקובל ששני בני הזוג יוצאים לעבוד ומתחלקים בעול הפרנסה וזיהול הילדים. מה עושה את ההבדל בחברה החרדית?

"אני מנחשת שזה משום שהאברך לא מרוויח כסף, או לפחות לא סכום משמעותי. אין לו לגיטימציה לבוא ולומר 'הזמן שלי מול הזמן שלך'. האישה היא המפרנסת, ולכן הוא צריך להתגמש. לצד זאת, הנשים עצמן רוצות שהגברים יישארו בכולל. גם בגלל הערך שיש בזה, וגם כי ברגע שהבעלים יצאו לעבודה - הנשים יצטרכו לעזוב את העבודה שלהן ולהיות בבית. אלו הדפוסים הרגילים הידועים. יש פה מסורת חזקה ומושרשת מאוד, גם בחברה הכללית, שאומרת שהגבר הוא המפרנס. לכן לא ייתכן שהוא לא ילמד תורה וגם לא יפרנס."

את מתייחסת בספר גם לשאלת המקום שתופסת הקריירה בחייה של האישה החרדית. היהלה אומנם יוצאת לעבוד בהייטק כדי לפרנס, אבל בסופו של דבר היא נהנית גם מהאתגר ומהוויקרה שנלווים למקצוע.

"זו שאלה שהעליתי במחקר בהזירות רבה, כי באופן רשמי כל אשת אברך שיוצאת לעבוד עושה זאת רק כדי לפרנס בית של תורה, ולא כדי לפתח קריירה. ומה קורה אם לאישה יש הזדמנות להגשים

היה דמות אב נוכחת-נפקדת, והדוגמה האישית שהוא גילם עבור ילדיו הייתה מרוחקת ואייקונית. לעומת זאת, האברך הפעיל הוא דמות-אב שקרובה לילדים ומעורבת בגידולם. הדוגמה האישית שלו היא מוחשית ונגישה.

"באופן כללי הדור הצעיר הרבה יותר קשוב לאבהות. המהפכה התקשורתית עשתה הרבה. יש יותר פתיחות להיות אבא פעיל - לא רק אבא עוזר, אלא שותף מלא עם האישה. בעיניי זה דבר חדש שהגיע רק בדור הנוכחי."

במחקרה היא מאבחנת שכדי לקיים את המבנה החברתי שבו גברים לומדים תורה ונשים מפרנסות, מתפרק מבנה חברתי אחר, זה שקובע שהגברים אחראים לפרנסה והנשים מטפלות בענייני הבית וההורות. "גם האברך הפעיל הוא ייחודי גם ביחס להורות בדתות אחרות. בכל מקום תמצאי את החלוקה המסורתית, שמטילה על האישה לטפל בילדים", אומרת ווגנר.

שמעת בראיונות האלה דברים שהפתיעו אותך? "הפתיע אותי האלמנט של ההנאה. מרבית האברכים נהנים מאוד מהתפקיד של הטיפוח בילדים, כי הוא נתפס אצלם כוולונטרי. הם מביאים את עצמם, עושים את הדברים שכיף להם לעשות עם הילדים, בידיעה שאם הם לא יעשו את זה, אף אחד לא יעס. זה שונה מאמא, שנתפסת כמי שחייבת להיות עם הילדים. היא לא יכולה לעשות יותר מדי פוצ'ימוצי וליהנות, כי היא צריכה לתקתק עוד הרבה דברים. אצל הבעל, כל דבר שהוא יעשה יתקבל במחויבות כפיים סוערות ו'עשיית את זה, כל הכבוד'."

איך החלוקה המחודשת של התפקידים משפיעה על הזוגיות? "זו שאלה מורכבת, אבל בגדול - זוגות שהיה

חידושים ותמורות". "בנוסף לראיונות, ערכתי תצפיות בכמה זירות ציבוריות", היא כותבת. "ברחוב בראילון בירושלים, בכניסה לגן ילדות של רשת בית יעקב, ברחבת ההמתנה של קופת חולים מכבי. בזירה הפרטית ניצלתי את זמני ההמתנה לבני שיח, שעה שהתארגנו לקראת הריאיון בעודם מטפלים בילדיהם. בפרקי זמן אלה ערכתי רישומים של התנהלותם עם הילדים שעליהם היו מופקדים. בנוסף השתמשתי בנתונים מחמישה ספרי הדרכה להורים חרדיים, ארבעה סרטי קולנוע וסדרת טלוויזיה העוסקים בעולמם של גברים חרדיים. נתונים אלה סייעו לי בהעשרת ניתוח הממצאים שעלו מן הראיונות. סדנאות 'לשלוש ב'ת' לנשים חרדיות, המכונות גם 'סדנאות לכבוד הבעל', תרמו אף הן לניתוח הממצאים. בטבלה שצורפה למחקר היא מפרטת את הגיל ומספר הילדים של כל זוג, את השעות שבהן רק האב נמצא בבית ("18:30-13:15"), "בוקר מוקדם ובין הסדרים", ואת מקצועה של האם ("מנהלת בחברת הייטק", "מנהלת עמותה", "משלימה תואר שני בפסיכודרמה ועורכת עיתון"). "זה היה מרתק", אומרת לנו ווגנר, "עבודה פורצת דרך שהשמיעה את קולם של האברכים".

מה היו המסקנות? "גיליתי הבדלים ביחידוריים מהותיים. ההשתתפות הפעילה של אברכים בעבודות הבית וההורות היום, גדולה לאין שיעור מהשתתפות האבות החרדיים מדורות קודמים. בעבר האברך

27.24x31.95	6/7	עמוד 14	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160517-5
קינמון הוצאה לאו - 36401					

שנות השלושים לחייהם. גם אצלם, כמו בחברות רבות אחרות, גברים שלא לומדים ולא מפרנסים בכבוד, לא מצליחים לייצר לעצמם מעמד. הם מרגישים שנכשלו בתפקיד הגדול של חייהם, להיות תלמידי חכמים, והעובדה שהם מפרנסים משפחה – לא ברוח – לא מצליחה לחפות על זה. רק אם הם מצליחים מאוד כלכלית, חוכים גם להחזיק לומדי תורה, הם מתגברים על הנחיתות שלהם מול אידיאל לימוד התורה בנוסח רבי עקיבא.

המעורבות של הגברים החרדים בגידול הילדים

מתפתחים, הנשים לא מצליחות להעריך אותם מול ההתפתחות האישית שלהן. קשה לראות את בן הזוג קם בבוקר ולוקח סנדוויץ' לכולל כמו ילד שהולך לחיידר, בזמן שאת הולכת לנהל ישיבת צוות בינלאומית. הפער הזה דוחף גם את הגברים לצאת לעבודה, או למצות את עצמם באופן רציני יותר בעולם התורה – לגשת ליותר מבחנים, ללכת למסלול ריינות וכדומה.

"אנחנו עדים לשבר בייחודי, שמורגש אצל חרדים בעיקר סביב סוף שנות העשרים ותחילת

"בחברה החרדית יש אומנם תנועה של הקצנה, אבל בעיניי היא ביטוי לשירת ברבור. זו הקצנה שמעידה דווקא על ההתמנות, כמו המקרה של 'תקנת הרוכלות' במאה ה-17. בארצות מזרח אירופה שרר אז רעב כבד, ונשים יהודיות צדקניות יצאו במסירות נפש לעבוד כרוכלות, כדי להביא פת לביתן ולאפשר לבעליהן ללמוד תורה. הרבנים התנגדו, והוציאו תקנה שהכריזה על ילדיהן של הרוכלות כמזומים. אבל מה שקרה בפועל הוא שאף אחד לא הקשיב לרבנים, כי היה ברור שאותן נשים צריכות לפרנס את המשפחה.

"איך אנחנו יכולים לדעת שמשוה חדש קורה, והוא לא עומד להיעלם? לפי ההקצנה שמתעוררת מולו. אם אנחנו רואים פסיקה כמו 'מי שחובשת פאה עוברת עבודה זרה', ברור שהפאות יישארו. כנ"ל לגבי המגמה שאני מתארת. היא אולי לא מוצאת חן בעיני כולם, אבל היא כאן כדי להישאר."

לא כולם רבי עקיבא

"התופעה של האברך הפעיל לא מערערת את העולם החרדי. בעיניי זו הדרך האלוקית להכשיר את החברה החרדית למאה ה-21 ולשוויון הזכויות", אומרת בחיך ר"ד נחומי יפה, חברת סגל במחלקה למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל-אביב וסגנית נשיא במכון "נתוני אמת", החוקר את הקהילה החרדית. "יש כאן הודמנות גדולה להרבה גברים להיות מעורבים יותר בחיי המשפחה. במקביל ממשיכה להתקיים ההערכה הגדולה לחיים של לימוד תורה, כסטטוס הגבוה ביותר בחברה החרדית".

כשיותר ויותר נשים חרדיות יוצאות לעבוד במקצועות רווחיים, כיצד זה משנה את התא המשפחתי? מה המשלכות על החברה החרדית?

"הדרך הראשון של נשים שיצאו לעבודה מהסוג הזה, הצליח להחזיק את האידיאל של 'בעל תלמיד חכם' מעל אידיאל הכסף. אבל בשנים האחרונות חל שינוי מהותי, וכשהבעלים רק לומדים ולא

את עצמה ולהגיע למקומות רחוקים, אבל זה יבוא על חשבון המשפחה? זו שאלה ששאלתי בעיקר את עצמי, אבל אני מניחה שזה קיים."

איך חשינויים הפנים-משפחתיים האלה משפיעים על התפיסה החרדית בכללותה?

"הם מבינים שהמציאות השתנתה, ושכדי לשמר את המבנה החברתי החרדי צריך לשנות את המבנה של 'אבא בחוץ ואמא בבית'. יש הידרכיה של מה חשוב ומה לא: כראש הפירמידה נמצא לימוד תורה, ובשביל לימוד התורה צריך אפילו לוותר על לימוד תורה. יש פה מצב שדורש לתפוס חזק, להיאחז בציפורניים, כדי לשמר את העולם הזה."

כל התמורות הללו, היא מציינת, לא משפיעות על התפיסה של לימוד הגמרא כעסק לגברים בלבד. "בציבור הדתי-לאומי אנחנו רואים תנועה של נשים שלומדות גמרא, ורוצות להיות במוקדי הכוח והשפעה, כי הן רואות בלימוד תורה מוקד כוח כזה. לנשים החרדיות, לעומת זאת, אין שום שאיפות בתחום. הן יכולות להיות מהנדסות, רואות חשבון וכולי – וזה לא יעניין אותן. ראינו פסיכיאטרית מבריקה שבעלה אברך בכלל, והיא אמרה לי: אני לא יודעת איך נראה דף גמרא."

את חושבת שהמגמה הזו, של אברכים שפעילים בוירה הביתית, עוד תלך ותתרחב?

"את צריכה להבין שלהיות בישיבה זה עולם אחר. אין שום דבר שדומה לזה. אתה מוקף באנשים שכל מה שמעניין אותם זה הפיצוח של סוגיה בגמרא. אבל כשיש לך ילדים זה אחרת. פתאום אתה אחראי לקחת את הילדה מהגן, לדאוג לה לאוכל"

(בנימין, 29, אב לארבעה)

27.39x32.33	7/7	15	עמוד	מקור ראשון - דיוקן	08/2023	87160519-7
קינמון הוצאה לאו - 36401						

"כל העניין של ביטול וכביסות, זה עניין של אמהות. אני מרגיש שזה מחוץ לתחום שלי. למרות שאני עושה, זה כאילו לא שייך אליי. אני עושה את זה בהתנדבות"

(חיים, 34, אב לחמישה)

מאוזן. זה משפיע על תחושת הרווחה בזוגיות".
מה יכול לייצב את הזוגיות במצבים כאלה?

"אני חושבת שאחד הפרמטרים החיוניים לזוגיות בריאה זה המימוש העצמי. כל אחד מבני הזוג חייב לממש את עצמו. זה דבר אמיתי, ואין שום דרך לזייף אותו או לעגל בו פינות. אם בתוך לימוד התורה הבעל מממש את עצמו באמת, ההשפעה של זה על הזוגיות תהיה חיובית. אם לעומת זאת יש כאן יותר מימוש של ציפייה חברתית, שאינה עולה בקנה אחד עם המימוש העצמי של האדם הספציפי הזה, אנחנו בבעיה – והבעיה הזו תשפיע ככל הנראה על הזוגיות.

"ההשפעה השלילית פחות קשורה בשאלה מי מרוויח יותר כסף, הבעל או האישה. כמוכח, חלק מהמימוש העצמי עובר דרך הכוונה לשרוד: לקנות דירה, לקנות אוכל, לשלם שכר לימוד וגם לצאת לחופשה. ככל שאנשים מודעים לצרכים הללו, ולא מתעלמים מהם, גם מצב הזוגיות משתפר".

מהחברות שלך עם השטח, איך החברה החרדית מקבלת את התופעה של אברכים שמוזתרים על שעות לימוד תורה למען הפרנסה?

"החברה החרדית היא הטרוגנית, וחלקים שונים בה מתמודדים עם התופעה בצורות שונות, אבל כולם מתמודדים. היום יש מודעות חברתית גבוהה לחיוניות של הכשרה אקדמית לצורך רכישת מקצוע וביטחון כלכלי בחיים, זה מחלחל גם לחברה החרדית, ולכן בשנים האחרונות אנחנו רואים הנגשה של לימודים אקדמיים

הדרך האלוקית להכשיר את החברה החרדית למאה ה'21. ד"ר נחומי יפה צילום: ארון בן-חוקן

לחברה הזו. נשים וגברים חרדים רוכשים תארים מתקדמים במספרים הולכים וגדלים. האם זה מבשר על סיומה של 'חברת הלומדים', שבה הגברים לומדים תורה והנשים מפרנסות? אני חושבת שלא. אבל זה כן מספר סיפור של שינויים דינמיים. החברה החרדית מתאימה את עצמה לצרכים שלה, וגם למציאות הגלובלית שהחברה הזאת היא חלק בלתי נפרד ממנה." ■

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il

שהפסידו. קשה לדבר על אידיאולוגיה אוטופית כשאת עצמך מרוויחה עשרת אלפים שקלים בחודש, ואת יודעת שהבנות האלה, כשיצאו לשוק העבודה, ידרשו פי שניים וגם יקבלו".

גם ד"ר יפה סבורה שאת עמדת הכוח האמיתית בעולם החרדי, הנשים עדיין לא כבשו, והן גם לא מנסות לעשות זאת: "התפקיד שלהן כמפרנסות היה אמור לבטל את אי השוויון ואת מבנה הכוח הבלתי מאוזן בין המינים. אלא שלנשים אסור ללמוד תורה, ולכן המבנה הקיים נשאר".

מימוש עצמי או זיוף חיצוני

מירי פסה, עובדת סוציאלית קלינית מהמגזר החרדי שעוסקת בטיפול נפשי, מספרת שהיא נתקלת לעיתים קרובות בזוגות כאלה – אישה שמתקדמת על מסלול ההצלחה בעבודה שבחרה לעצמה, בעוד הבעל ממשיך שנה אחר שנה ללמוד בכולל. "עם זאת צריך לציין שאם הם מגיעים אליי, זה בדרך כלל קשור גם לקשיים מקדימים", היא אומרת. "קחי לדוגמה מקרה של זוג מהזרם החרדי-ליטאי שהגיע אליי לאחרונה. האישה יש תואר שני, היא עובדת בהייטק, ועם זאת החזון של חייה הוא תמיכה בבעל אברך שיקדיש עצמו ללימוד תורה. יש לה רקע של התמודדות עם חרדות. הם נשואים פחות מעשור, יש להם שלושה ילדים קטנים, ובתקופה האחרונה מנשבות רוחות רעות בזוגיות שלהם. האישה שואלת את עצמה: איך יכול להיות שאני צריכה לעזוב את הבית בשבע בבוקר ולחזור בארבע אחר הצהריים, מותשת מאוד,

היישר אל שלושת הקטנטנים – ואילו בעלי, שיוצא מהבית אחריי וחוזר לפניי, מצפה שאני אטפל לבדי בילדים ובצורכי הבית?

"לאחרונה החל בעלה להשתתף בפעילות עסקנית סביב בניית מקווה טהרה במקום מגוריהם. והיא שוב אומרת לעצמה – בשביל זה הוא יכול להפסיד מלימודו, אבל בשביל לעזור עם הילדים לא? הוא מסכים לה שאלה 'צורכי ציבור', והיא מקבלת את זה במידה מסוימת, ועדיין היא מרגישה שמשוהו במשוואת הנתינה והקבלה בבית שלהם לא

במדבר, הם חשופים לתפקיד החברתי-כלכלי של גברים בעולם. מעבר לכך, זה לא הגיוני שנשים גם יולדות וגם מגדלות משפחה וגם מפרנסות".

האם נשים חרדיות שואפות היום להתקדם בעבודה גם לצורך התפתחות אישית ובניית קריירה, או שבעיניהן זה עדיין רק מקור פרנסה? "הנשים מחפשות עבודה שתיתן ביטוי לכישרונות וליכולות שלהן, והן אפילו לא מסתרות מאחורי סיסמאות כמו בעבר. המורות בסמינר מתמודדות עם המגמה הזאת אצל התלמידות, אבל הן יודעות

ובפרנסת המשפחה – זו מנחה שתלך ותגבר, או שהיא צפויה להיעצר?

"לא ניתן לעצור את התנועה הזאת, כיוון שהיקף לימוד התורה של גברים חרדים הינו מהלך לא טבעי, ולא תואם את המערכות החברתיות האחרות שהם חיים בהן. זה היה מהלך שהתאים לשלב של שיקום עולם התורה אחרי השואה ואחרי תקופת ההשכלה, אבל הוא נוגד את הרוח היהודית ההיסטורית. הרי הגבר עדיין חותם על הכתובה ומתחייב 'אזון ואפרנס ואכלכל'. זו החובה הדתית שלו. חרדים לא חיים